

Leren van restaureren

Soms komt er ook iets goeds uit 'Den Haag'. Sinds medio vorig jaar ben ik penningmeester van het Nationaal Restauratiefonds. In die rol heb ik kennis gemaakt met een intrigerende vorm van effectiviteitsvergroting van overheidsuitgaven.

Wie een monument wil restaureren kreeg tot enkele jaren geleden 60% overheids subsidie. Maar zoals op zoveel terreinen geldt, was ook de nationale subsidiepot voor restauraties bij lange na niet voldoende. Geld om de pot te vergroten was er ook niet. Uit die nood geboren ontstond een lumineus idee. In plaats van 60% subsidie zou voortaan iedere eigenaar nog maar 30% subsidie krijgen. De andere 30% zou in een fonds gaan, het voor dat doel opgerichte Nationaal Restauratiefonds, en uit dat fonds zou de restaurerende eigenaar de 'andere' 30% tegen een zacht tariefje kunnen lenen. Tegelijkertijd werd met het Ministerie van Financiën een speciale fiscale behandeling afgesproken waardoor de pijn van het vervangen van een deel van de vroegere subsidie door een lening wat werd afgezwakt. En zo geschiedde.

Critici zullen wijzen op het 'sigaar uit eigen doos'-karakter van dit nieuwe systeem: de fiscale faciliteit leidt er toe dat het Rijk langs een omweg toch betaalt en voor zover dat geen volledige compensatie is voor het verminderen van de subsidie, moet de restaurerende burger meer uit eigen zak betalen dan voorheen. Maar dat is te snel geschoten. Allereerst wordt door de terugbetalingen op de leningen een fondsvermogen bij het Nationaal Restauratiefonds opgebouwd dat opnieuw kan worden uitgeleend voor nieuwe restauraties. Op deze wijze kunnen dus meer objecten worden geholpen dan voorheen. In de tweede plaats moeten monumenteigenaren weliswaar meer uit eigen zak betalen dan voorheen, maar de praktijk wijst uit dat zij daartoe onverminderd bereid zijn. En uiteraard is een subsidieregeling niet bedoeld om monumenteigenaren volledig schadeloos te stellen, maar om hen over de streep te trekken de restauratie ter hand te nemen, bij voorkeur met zo laag mogelijke kosten voor de overheid. In die opzet is men uitstekend geslaagd.

Het Restauratiefonds begon voorlichting over het nieuwe systeem te geven aan gemeenten via welke de subsidie wordt aangevraagd. Tegelijkertijd bood het Restauratiefonds aan ook het resterende deel van de restauratiekosten te financieren. De gemeenten werden enthousiast voor de extra mogelijkheden van het nieuwe systeem en werkten mee. Om de gedachten te bepalen: een middelgrote gemeente krijgt uit de restauratiepot van het ministerie niet veel meer dan 50.000 tot 150.000 gulden per jaar. Het is welhaast ondenkbaar dat daarmee op enige schaal van betekenis gerestaureerd kan worden. Maar door de hefboomwerking die met het nieuwe systeem op de oorspronkelijke subsidiestroom wordt gezet, neemt, zij het op termijn, de kans toe dat er wel geld voor grotere projecten komt, namelijk uit het fonds dat met de (weliswaar lage) rente

en aflossingen wordt opgebouwd. Bovendien wordt het door de (voor-) financieringsconstructies die het Restauratiefonds biedt, mogelijk om reeds nu met restauraties te beginnen die anders pas later aan bod zouden komen.

Waarom deze lofzang op het Restauratiefonds? Omdat de gedachte om subsidies geheel of gedeeltelijk te vervangen door zachte leningen, uit de aflossing waarvan dan vervolgens een pot voor nieuwe projecten wordt opgebouwd, zich uiteraard leent voor bredere toepassing. Het is een methode om als overheid meer 'waar' te krijgen voor een en dezelfde subsidiegulden.

Maar ook omdat de minister van WVC besloten heeft de geldstroom naar het Restauratiefonds te korten, amper drie jaar na het operationeel worden van het fonds en juist nu de eerste projecten gefinancierd kunnen gaan worden uit de opgebouwde aflossingen. Natuurlijk zijn ook andere zaken belangrijk (en in elk geval is de politieke lobby daarvoor kennelijk veel sterker), maar hier gebeurt toch wel iets vreemds. Juist daar waar het lijkt te lukken een financiële inspanning van het Rijk zo aan te wenden dat anderen bereid zijn naast de gulden van het Rijk een eigen inspanning te leggen, wordt de prikkel in intensiteit teruggeschroefd en wel zodanig dat gevreesd moet worden dat een groot aantal partijen afhaakt. En daarmee wordt de hele structuur van het fonds op het spel gezet.

Maar er is nog iets aan de hand. Wat voor partner is die overheid die samen met gemeenten en de private sector een systeem opzet waaraan velen enthousiast en belangeloos meewerken, om vervolgens, wanneer het systeem begint te lopen, aan het onderliggende tapijt te gaan trekken? Hoeveel medewerking mag de overheid bij anderen verwachten als die anderen er serieus rekening mee moeten houden dat het 'ja' van de overheid van vandaag over drie jaar is veranderd in een feitelijk 'nee'? Het is maar een voorbeeld in een heel klein hoekje van die zeer omvangrijke Rijksbegroting die deze dagen weer zo in het middelpunt van de belangstelling staat. Maar de overheid heeft de gemeenten en de private sector hard nodig bij het oplossen van de budgettaire problematiek en juist daarom is het zo belangrijk dat die steun niet op dit soort manieren wordt ondermijnd. Misschien willen de beleidsmakers van 'Den Haag' daar nog eens een nachtje over slapen.

M.J.L. Jonkbaart

M.J.L.